

OPIS REALIZACJI CELÓW STATUTOWYCH

Załącznik do sprawozdania z działalności FOK za rok 2009

CELE I STRATEGIA DZIAŁANIA

Fundacja Ośrodka KARTA jest niezależną apolityczną organizacją pożytku publicznego, nie reprezentuje żadnej formacji światopoglądowej, religijnej czy kulturowej. Celem Fundacji jest upowszechnianie wiedzy o wydarzeniach i postawach w XX wieku, które mają wpływ na współczesne życie społeczne, zaspokajanie społecznych potrzeb poznawczych i edukacyjnych związanych z przeszłością, a także działania opiniotwórcze.

Najważniejsze kierunki działania:

- gromadzenie rozproszonej społecznej dokumentacji oraz zapisanie pamięci świadków związanych z wybranymi wydarzeniami (mało znanymi i najczęściej nadużywanymi politycznie) z przeszłości naszej części Europy w XX wieku;
- dokumentowanie i upowszechnianie historii osób, które ucierpiały w wyniku działania systemów totalitarnych, a których losy nie są znane współczesnym;
- dokumentowanie i upowszechnianie tradycji postaw nonkonformistycznych – w warunkach totalitaryzmów, które w XX wieku dominowały w naszym regionie;
- mobilizowanie energii społecznej różnych środowisk i pokoleń (w tym młodzieży szkolnej), w Polsce i za granicą, do działań dokumentujących historię najbliższego otoczenia;
- promowanie atrakcyjnej formuły pisania o historii najnowszej – takiej, która sprawia, że przeszłe doświadczenia nie są traktowane jako drugorzędne wobec współczesności.

Fundacja Ośrodka KARTA realizuje swoje cele statutowe poprzez działalność wydawniczą, wystawienniczą, edukacyjną, archiwalną oraz poprzez różnorodne programy i projekty dokumentacyjne. W 2009 roku Fundacja Ośrodka KARTA kontynuowała projekty stałe, zapoczątkowane w latach ubiegłych.

KARTA — PISMO, KSIĄŻKI I WYSTAWY

Kwartalnik historyczny „Karta”, wydawany przez Fundację Ośrodka KARTA, to niezależne pismo zajmujące się XX-wieczną historią Polski i Europy Środkowo-Wschodniej. W „Karcie” poruszane są tematy często zapomniane, trudne. Prezentowane są z różnych perspektyw narodowościowych, społecznych, politycznych. Na łamach pisma zabierają głos „zwykli” świadkowie historii, najważniejsze postaci wydarzeń, a także historycy analizujący je po latach.

W 2009 roku ukazały się numery 58–61 kwartalnika „Karta”. Na ich łamach podjęte zostały między innymi następujące zagadnienia: sylwetka Bohdana Cywińskiego, dzielnica żydowska — Warszawa 1914–1918 (nr 58), wieś poleska, obóz odosobnienia w Berezie Kartuskiej, bunt więźniów Treblinki (nr 59), wielki głód na Ukrainie, koniec II RP — wrzesień 1939 (nr 60), I wojna światowa na Kresach, bunt więźniów obozu w Sobiborze, Hohenschönhausen (1946–88) — system terroru i bezprawia w NRD (nr 61).

W ubiegłym roku „Karta” utrzymywała swój albumowy charakter (w każdym numerze na 160 kolumnach około 100 fotografii, w tym w każdym numerze album tematyczny), przy stałej wysokiej jakości edytorskiej.

„Karta” działa w strukturze **wydawnictwa** Ośrodka KARTA, publikującego również książki, albumy i broszury związane z historią XX wieku. W 2009 roku zostały wydane:

— ***Wokół pałacu i dworu. Z kolekcji Janusza Przewłockiego*** — album przedstawiający niepowtarzalny prywatny zbiór fotografii polskiego ziemiaństwa i arystokracji na przełomie XIX i XX stulecia. Wydawcy: Ośrodek KARTA, Dom Spotkań z Historią.

— ***Rok 1939. Rozbiór Polski*** — album przygotowany na 70. rocznicę wybuchu II wojny światowej, zawiera świadectwa źródłowe i fotografie z okresu od stycznia do października 1939, tworzące relację o zdarzeniach, które na pół wieku odebrały Polsce niepodległość. Wydawcy: Ośrodek KARTA, Dom Spotkań z Historią, AGORA SA.

— ***Wrzesień 1939. Rozbiór Polski*** — broszura przedstawiająca polski Wrzesień 1939. Na opowieść składają się relacje świadków i uczestników tamtych wydarzeń — żołnierzy, dyplomatów, zwykłych ludzi, a także fragmenty najważniejszych dokumentów tamtego czasu. Broszura została przetłumaczona na język niemiecki, angielski i rosyjski i przygotowana została we przez Ośrodek KARTA i Dom Spotkań z Historią w Warszawie na zlecenie Ministerstwa Spraw Zagranicznych.

— ***Rumuński azyl. Losy Polaków 1939–1945*** — album pokazuje nieznaną fragment historii polskiego uchodźstwa w Rumunii, od momentu przekraczania granicy pamiętnej nocy 17/18 września 1939, przez obozy internowania, ucieczki żołnierzy na Zachód lub próby „normalnego życia” pozostałych cywili wśród Rumunów, aż po repatriację do Polski. Wydawcy: Ośrodek KARTA, Dom Spotkań z Historią.

— ***Upadek Peerelu. 1986–1989*** — punktem wyjścia opowieści jest sytuacja po wrześniowej amnestii w 1986 roku — kończącej okres represji po stanie wojennym i będącej początkiem jawnej działalności „Solidarności”. Finałem — czerwcowe wybory w 1989 roku — jako początek stanowienia nowego, demokratycznego ładu. Wydawcy: Ośrodek KARTA, Dom Spotkań z Historią, AGORA SA.

— ***1989. Koniec systemu*** — opowieść o przemianach ustrojowych w Europie Środkowo-Wschodniej w 1989 roku. W pierwszej połowie roku prowadzona jest z polskiej perspektywy, inne kraje regionu obecne są w najważniejszych dla siebie momentach. Druga połowa roku przedstawiona została przez pryzmat doświadczeń Węgier, NRD, Czechosłowacji, Bułgarii i Rumunii. Broszura przygotowana została we współpracy z Domem Spotkań z Historią w Warszawie na zlecenie Ministerstwa Spraw Zagranicznych i przetłumaczona na język niemiecki, rosyjski i angielski

— ***Teatr Ósmego Dnia*** — 45 lat najwybitniejszej polskiej sceny alternatywnej w zdjęciach i opowieści słownej. Począwszy od ostatniego przedstawienia premierowego, cofamy się w czasie, by zobaczyć w kadrze coraz wcześniejsze etapy kreacji scenicznych Teatru Ósmego Dnia. Album wydany został w wersji polskiej i angielskiej. Wydawcy: Ośrodek KARTA, Dom Spotkań z Historią, AGORA SA.

W związku z obchodami 20. rocznicy wyborów 4 czerwca 1989 roku Ośrodek KARTA przygotował:

— wystawę ***Dekada Solidarności 1979–1989***. Wystawa powstała we współpracy z Domem Spotkań z Historią na zlecenie Ministerstwa Spraw Zagranicznych. Składa się z 30 plansz tekstowo-zdjęciowych. Opowiedziano na nich historię procesu, który doprowadził do obalenia komunizmu w Polsce i innych krajach Europy Środkowo-Wschodniej. Wystawa przygotowana została w dziesięciu wersjach językowych, prezentowana była w ponad 20 krajach całego świata, w tym w siedzibie Parlamentu Europejskiego w Strasburgu.

— dokumentację tekstową i ikonograficzną do wystawy plenerowej przygotowanej wspólnie z Domem Spotkań z Historią według projektu Nizio Design International ***Sztafeta do wolności 1976–1989***. Wystawa była prezentowana w Warszawie na Krakowskim Przedmieściu. Ekspozycja przedstawiała proces, który doprowadził do obalenia systemu komunistycznego przede wszystkim w Polsce, ale także w innych krajach Europy Środkowo-Wschodniej.

W związku z obchodami 70. rocznicy wybuchu II wojny Ośrodek KARTA przygotował:

— wystawę ***Wrzesień 1939. Rozbiór Polski***. Wystawa powstała we współpracy z Domem Spotkań z Historią na zlecenie Ministerstwa Spraw Zagranicznych. Składa się z 20 plansz tekstowo-zdjęciowych. Przedstawiono na nich wrześniowy atak na Polskę obu totalitarnych potęg — niemieckiej i sowieckiej — jego genezę i bezpośrednie skutki.

— dokumentację tekstową oraz opiekę merytoryczną nad instalacją multimedialną ***Każdy z 12 milionów. Hold ofiarom obu totalitaryzmów*** przygotowaną wspólnie z Domem Spotkań z Historią według projektu ekspozycyjnego Krzysztofa Langa, eksponowaną na pl. Piłsudskiego w Warszawie. Instalacja poświęcona była obywatelom polskim ofiarom II wojny światowej. Honorowała ona w sposób symboliczny wszystkich obywateli II Rzeczypospolitej — ofiary niemieckich i sowieckich represji okresu wojny.

We wrześniu 2009 w warszawskim Domu Spotkań z Historią przy ul. Karowej 20 ponownie gościła uzupełniona wystawa ***Oblicza totalitaryzmu***, przygotowana przez Ośrodek KARTA, opowiadająca historię nazizmu i komunizmu w Europie Środkowo-Wschodniej z perspektywy polskiej. Wystawa została przygotowana w czterech językach: polskim, niemieckim, angielskim i rosyjskim.

Ponadto w 2009 roku rozpoczęte zostały prace przygotowawcze w zakresie kwerend tekstowych i ikonograficznych na potrzeby albumu ***Droga do „Solidarności”. Lata 1975–80***, poświęconego schyłkowi dekady gierkowskiej i powstaniu „Solidarności”.

HISTORIA BLISKA

Konkurs historyczny

Program edukacyjny (w formie badawczego konkursu dla młodzieży szkół ponadpodstawowych) realizowany corocznie od 1996 roku. W czerwcu 2009 finalizowano XIII edycję konkursu p.t. „Rok 1989: koniec, przełom, początek...?” Sponsorem konkursu była Polsko-Amerykańska Fundacja Wolności oraz Fundacja Wspomagania Wsi, a pulę nagród (w wysokości 40 tysięcy złotych) przyznała Fundacja im. L. Kroneneberga. Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego objął konkurs patronatem.

Konkurs promowany był w znacznej mierze metodami wirtualnymi, w tym na własnej stronie www.karta.org.pl/hb. W terminie (do 3 marca 2009) nadesłano 144 prace (74 zespołowe i 70 indywidualnych), autorstwa 297 uczniów (73% dziewczęta) z 88 szkół, z 60 miejscowości całej Polski; ponad 20% prac przygotowano w szkołach uczestniczących w konkursie po raz pierwszy. Uczniom towarzyszyło 114 opiekunów, przeważnie nauczycieli historii.

W dniu 8 czerwca odbyła się uroczystość finałowa w Sali Wielkiej Zamku Królewskiego na której wręczono nagrody (I, II, II stopnia) oraz wyróżnienia I stopnia. Druga część spotkania odbyła się Domu Spotkań z Historią, gdzie pokazano fragmenty dwóch nagrodzonych w konkursie filmów (jako przykład pracy badawczej uczniów o roku 1989) oraz przedstawiony został przez prof. Andrzeja Friszke krótki „konfrontacyjny” z efektami konkursu wykład na temat „Rok 1989 w ujęciu badacza historii”. W czasie finału ogłoszono także tytuł kolejnej, XIV edycji konkursu: „Piętno II wojny – los i pamięć”, który współgra z obchodami 70. rocznicy wybuchu II wojny światowej.

Konkurs należy do sieci EUSTORY (powołanej przez Fundację Körbera z Hamburga), która w 2009 roku przetworzyła się w międzynarodowe Stowarzyszenie skupiające organizatorów podobnych konkursów z 22 krajów europejskich. Laureaci konkursów oraz nauczyciele uczestniczą w wielu międzynarodowych spotkaniach, warsztatach i seminariach.

W lipcu i sierpniu 2009 dwoje laureatów konkursu uczestniczyło w szkołach letnich EUSTORY w Berlinie pt. „The fall of the Berlin Wall and its histories – from Europe back to Berlin” i w Hiszpanii, w Rondzie, pt. „Between Orient and Occident The Power of Religion(s) in Andalusia”. „Historia Bliska” jako członek EUSTORY był też organizatorem trzeciego spotkania laureatów konkursów, które odbyło się na początku grudnia w Gdańsku, pt. „From Polish „Solidarność” to European Solidarity. Social movements and pace full fall of communism In Europe”.

EUSTORY organizowała również europejski konkurs dla młodzieży pt.1989 – „Images of changes”. W konkursie tym troje polskich uczestników uzyskało nagrody (uroczystość 7 listopada 2009 w Trieście).

Strona internetowa www.uczyc-sie-z-historii.pl

W ramach programu „Historia Bliska” działa (od września 2005) **strona internetowa www.uczyc-sie-z-historii.pl**. Witryna ta została w roku 2008 przebudowana, nastawiona jest na większą interaktywność z odbiorcami, którzy zostali tu sprofilowani (nauczyciel, uczeń). Jej obecny tytuł brzmi „Doświadczenia totalitaryzmów XX wieku”, ma służyć prezentacji projektów historycznych realizowanych z młodzieżą i dla młodzieży (w ramach programu szkolnego i zajęć pozaszkolnych), poświęconych historii totalitaryzmów XX wieku: faszystów i komunizmu. Na stronie w 2009 znalazło się już 90 projektów z licznymi dokumentami, zdjęciami, relacjami świadków; kilkaset haseł glosariusza, liczne linki, materiały metodyczne, artykuły – także prezentujące dokonania i doświadczenia w dziedzinie edukacji historycznej także poza Polską. Na stronie „Uczyć się z historii” w specjalnym dziale Historia Bliska (<http://www.uczyc-sie-z-historii.pl/pl/historia-bliska/archiwum/>) umieszczono pliki PDF z wybranymi pracami przypisanymi do poszczególnych (wszystkich) konkursów. Została również dołączona baza wszystkich konkursów, w której (za pomocą nowej wyszukiwarki) można trafić do każdej spośród 6755 prac autorstwa 11 724 uczniów.

Ośrodek KARTA, głównie za sprawą programu „Historia Bliska”, ale także publikacji – stał się członkiem-założycielem „Koalicji na rzecz historii najnowszej w edukacji” w Programie Rok Historii Najnowszej, ogłoszonym przez Ministerstwo Edukacji Narodowej.

Strona internetowa www.XXwiek.pl oraz Biblioteka Cyfrowa Ośrodka KARTA

W 2009 roku Ośrodek KARTA przygotował nowatorski projekt – multimedialny portal internetowy www.XXwiek.pl (www.20wiek.pl). Łączy on w sobie zalety interaktywnej witryny edukacyjno-naukowej i wielopoziomowej bazy danych, powstającej z materiałów źródłowych gromadzonych w Ośrodku KARTA lub przy jego wsparciu.

Głównym mechanizmem portalu (bazą danych oraz nowoczesną wyszukiwarką) jest **oś czasu**, która daje możliwość przyporządkowania konkretnym datom dziennym oraz dotarcia do relacji świadków (wspomnień, dzienników, listów) oraz dokumentów w postaci nagrań audio i wideo, jak również materiału ikonograficznego (zdjęcia, plakaty, ulotki i obiekty muzealne). Interaktywna oś czasu została podzielona na dekady, lata, miesiące i dni, tak by użytkownik mógł z łatwością dotrzeć do interesujących go materiałów ilustrujących każdy dzień stulecia. Celem jest wypełnienie treścią – najważniejszymi świadectwami – wszystkich blisko 37 000 dni. Portal został uruchomiony 1 grudnia, a do 31 grudnia 2009 na portalu zamieszczono 1 600 tekstów źródłowych, 690 fotografii, 40 plików audio lub wideo, 5 wystaw wirtualnych.

XXwiek.pl jest również witryną wszystkich serwisów internetowych i baz danych Ośrodka KARTA: fotohistoria.pl, audiohistoria.pl, Pogotowie Archiwalne, Indeks Represjonowanych, portal uczyc-sie-z-historii.pl oraz nowo powstała **Biblioteka Cyfrowa**, która działa w ramach pierwszego w Polsce systemu do budowy bibliotek cyfrowych dLibra. Biblioteka jest miejscem prezentacji zdigitalizowanych unikatowych archiwaliów Archiwum Wschodniego, Archiwum Opozycji, Archiwum Historii Mówionej, Archiwum Fotograficznego, a także nowo pozyskiwanych obiektów. W Bibliotece Cyfrowej Ośrodka KARTA zostały do końca roku 2009 umieszczone: 4 000 stron skanów kolekcji „Solidarność – Narodziny Ruchu” oraz 2545 dokumentów (9616 skanów) z kolekcji osobistej Jacka Kuronia.

W bibliotece Cyfrowej Ośrodka KARTA przewidziano również mechanizm udostępniania zasobów Cyfrowych Archiwów Tradycji Lokalnej, które powstaną w ramach projektu realizowanego przez Ośrodek KARTA (zakładania archiwów społecznych przy bibliotekach gminnych) realizowanego w Programie Rozwoju Bibliotek (prowadzonego przez Fundację Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego), którego partnerem został Ośrodek KARTA od 1 października 2009.

Portal powstał przy wsparciu Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz Krakowskiej Fundacji Komunikacji Społecznej.

HISTORIA MÓWIONA

W 2009 zespół *Historii Mówionej* był zaangażowany w następujące projekty dokumentacyjne:

- „**KARTA z Polakami poza granicami Polski**”. Jest to projekt realizowany od 2006 roku, finansowany przez Kancelarię Senatu RP oraz Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Jego główny cel to dokumentowanie - metodą historii mówionej – losów tych mieszkańców dawnych Kresów II Rzeczypospolitej, którzy po II wojnie światowej pozostali na swojej rodzinnej ziemi, a także polskiej mniejszości w Rosji i tych, którzy z różnych przyczyn znaleźli się w głębi ZSRR. W 2009 przeprowadzonych zostało sześć wypraw terenowych: cztery na Białoruś (rejon: Iwieńca, Postaw, Mozyrzka i Lelczyc, Głębokiego) oraz dwie na Ukrainę (rejon Tarnopola i Chmielnickiego, Wołyń). Nagrano 213 relacji oraz zeskanowano ponad 600 towarzyszących im archiwaliów – głównie fotografii. Wybrane fragmenty relacji oraz materiały ikonograficzne zostały włączone do, stale rozbudowywanej, prezentacji internetowej projektu www.polacynawschodzie.pl. W ramach projektu wysłano na Wschód 100 pakietów z publikacjami Ośrodka KARTA. Trafiły one do bibliotek i ośrodków polskiej kultury,

- „**Polsko-niemiecka pamięć. Biografie dawnych i obecnych mieszkańców Kreuz/Krzyża Wielkopolskiego**”. Projekt finansowany przez Fundację Współpracy Polsko–Niemieckiej. W 2009 roku nagrano 47 relacji z obecnymi, najstarszymi polskimi mieszkańcami miasta i gminy (mieszkającymi tam od 1945 roku) oraz 13 z dawnymi, niemieckimi mieszkańcami tej miejscowości (którzy mieszkali tam do 1945/46 roku). Zrealizowano także warsztat edukacyjny w Liceum Ogólnokształcącym w Krzyżu. Efekty projektu są dostępne na stronie www.kreuz-krzyz.pl, która jest dostępna po polsku i częściowo po niemiecku. We współpracy z Domem Spotkań z Historią wydaliśmy również broszurę „*Od Kreuz do Krzyża: losy niemieckich i polskich mieszkańców miasta w XX wieku*”,

- „**From Individual Biographies to European Remembrance. International Oral History Programme for Education about the victims of Nazism and Stalinism**”. Projekt realizowany ze środków Komisji Europejskiej. Celem zadania było utrwalenie relacji osób w różny sposób doświadczonych przez dwa totalitaryzmy: nazistowski i sowiecki. Zespół Historii Mówionej nagrał 50 relacji audio, 10 wideo oraz pozyskał towarzyszące im archiwalia. Zgromadzony materiał został wykorzystany do stworzenia 5 pakietów edukacyjnych dla młodzieży (ich nośnikiem są płyty DVD),

- „**Niemcy w Polsce po II wojnie światowej**”. Projekt zrealizowano w ramach programu Geschichtswerkstatt Europa (Institut für angewandte Geschichte), finansowanego przez niemiecką Fundację „Pamięć, Odpowiedzialność i Przyszłość”. Jego celem było nagranie i opracowanie relacji Niemców, którzy z różnych powodów pozostali w Polsce po 1945 roku. Projekt był realizowany głównie na Warmii, Mazurach i Kaszubach. Nagrano 20 relacji audio oraz 5 wideo. Wybrane fragmenty relacji zostały umieszczone w prezentacji internetowej projektu www.dsh.waw.pl/niemcywpolisce,

- „**Kraków 1939**”. Projekt finansowany przez Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego, a realizowany przez krakowską grupę współpracowników Ośrodka KARTA. Celem zadania było utrwalenie pamięci osób, które znalazły się w Krakowie we wrześniu 1939 roku. Nagrano 21 relacji audio, które zostały udostępnione w Wojewódzkiej Bibliotece Publicznej w Krakowie. Ich fragmenty złożyły się na kolekcję dostępną na stronie Małopolskiej Biblioteki Cyfrowej. Zorganizowano także dwa spotkania edukacyjno-promocyjne.

- autorski projekt Anki Grupińskiej „**Pamiętanie Peerelu**”, którego efektem jest nagranych ponad 90 relacji na temat życia codziennego i postaw opozycyjnych w Polsce po 1956 roku. Fragmenty relacji przedstawione są w prezentacji na stronach internetowych Ośrodka KARTA i Domu Spotkań z Historią www.pamietaniepeerelu.pl.

W efekcie wszystkich działań dokumentacyjnych w 2009 roku pozyskano 469 relacji biograficznych audio i video. Część nagranych relacji poddano transkrypcji. Wszystkie zostały zdigitalizowane i zarchiwizowane. Znaczna część pozyskanych nagrań została w fragmentach umieszczona na portalu www.audiohistoria.pl.

DZIAŁ ZADAŃ ZLECONYCH

W 2009 roku dział skupił się na kontynuacji prac dokumentujących losy żołnierzy armii Stanów Zjednoczonych zmarłych lub zaginionych w Europie Środkowowschodniej w czasie II wojny światowej. Drugim zasadniczym kierunkiem aktywności był projekt translatorsko-wydawniczy, zmierzający do przygotowania rosyjskojęzycznej wersji publikacji *Słownik dysydentów. Czołowe postacie ruchów opozycyjnych w krajach komunistycznych w latach 1956–1989*. Oprócz tego dział gromadził informacje o wojennych losach Józefa Obrębskiego (1905–1967), zaangażowanego podczas okupacji w konspiracyjne życie akademickie, współpracę z AK (prawdopodobnie BIP) i pomoc dla ukrywających się Żydów.

W ramach projektu dokumentacyjnego – realizowanego na zlecenie Biblioteki Kongresu USA – prowadzono szeroko zakrojone poszukiwania bibliograficzno-archiwalne. Organizowano również badania terenowe, mające na celu odnalezienie miejsc pochówku żołnierzy. W minionym roku główną uwagę skupiono na poszukiwaniach personalnych, których celem było wyjaśnienie losów żołnierzy armii Stanów Zjednoczonych zmarłych lub zaginionych na terytorium Polski. Szczególnie dużo uwagi poświęcono odnalezieniu miejsc ich spoczynku. Dokumentowano również losy żołnierzy więzionych w obozach jenieckich. Uwagę skoncentrowano na Stalagu Luft IV Gross Tychow, Stalagu IID Gross Born oraz Stalagu Luft VII Bankau.

INDEKS REPRESJONOWANYCH

Podstawowym celem programu „Indeksu Represjonowanych” jest imienne udokumentowanie możliwie wszystkich Polaków i obywateli polskich represjonowanych przez organa ZSRR w latach 1939–1956.

Głównym wieloletnim partnerem Fundacji Ośrodka KARTA w realizacji tego celu jest Stowarzyszenie „Memoriał” z Moskwy, który prowadzi kwerendy w archiwach byłego ZSRR i na bieżąco przesyła do Ośrodka KARTA ich skomputeryzowane i opracowane wyniki. W 2009 roku wsparcia programowi udzieliły: Instytut Pamięci Narodowej, Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego oraz Fundacja na rzecz Nauki Polskiej.

W 2009 roku prace dokumentacyjne „Indeksu Represjonowanych” prowadzone były w obrębie niżej wymienionych tematów:

— **Deportowani do Komi ASRR** — umieszczono w ICIR i opublikowano w serii *Indeks Represjonowanych* 10 360 rekordów-biogramów (w postaci tomu XVIII pt. *Deportowani w Komi ASRR, część 2*). Druk publikacji został sfinansowany ze środków IPN;

— **Deportowani do obwodu mołotowskiego** — przeprowadzono zaplanowane kwerendy w krajowych zbiorach archiwalnych i skomputeryzowano wyniki prac prowadzonych w roku ubiegłym. Na podstawie wyników dotychczasowych kwerend prowadzono prace porównawczo-weryfikacyjne związane z analizą danych źródłowych. Prace nad opracowaniem biogramów (ok. 11 000 osób) będą kontynuowane w 2010 roku;

— **Więzniowie łagrów obwodu archangielskiego** — umieszczono w bazie podstawowej „IR” 3020 rekordów-biogramów więźniów, których podstawą są dane z archiwum UFSIN w Siewieroonieźsku lub archiwum IC USW w Archangielsku. Zakończenie prac nad zestawieniem (ponad 6500 osób) planowane jest w 2010 roku;

— **Rozbudowa Internetowego Centrum „IR” (ICIR)**

W omawianym okresie kontynuowaliśmy prace nad udostępnianiem poprzez Internet (po weryfikacji i opracowaniu biogramów) wiarygodnych i udokumentowanych informacji o osobach represjonowanych, które zgromadziliśmy w bazie podstawowej „Indeksu” w trakcie ponad dwudziestoletniej pracy. Prace weryfikacyjne dotyczyły przede wszystkim dwóch grup represjonowanych: osób deportowanych w 1940 roku do Kazachskiej SRR oraz zamordowanych w czerwcu–lipcu 1941 w trakcie ewakuacji więźniów. Prowadziliśmy przegląd i weryfikację ponad 11 500 ankiet „Indeksu”, zaświadczeń wystawianych przez urzędy i archiwa krajów b. ZSRR. W ICIR umieszczono 3000 najlepiej udokumentowanych rekordów-biogramów osób deportowanych w 1940 roku do Kazachskiej SRR oraz 1070 rekordów-biogramów osób rozstrzelanych w czerwcu–lipcu 1941 w Tarnopolu. Prace nad rozbudową ICIR będą kontynuowane w latach następnych.

W 2009 roku prace dokumentacyjne i porównawczo-weryfikacyjne programu dotyczyły łącznie ok. 32 000 osób. W wyniku prowadzonych prac zasób ICIR zwiększył się o

14 430 biogramów osób represjonowanych. Skomputeryzowano ponad 11 000 rekordów, które rozszerzyły zasób informacyjny IR.

Drugą zasadniczą częścią programu są działania informacyjne, które polegają na wykorzystaniu zgromadzonego zasobu danych i kontaktów archiwalnych w celu udzielania odpowiedzi na pytania związane z poszukiwaniem informacji o ofiarach sowieckich prześladowań. W 2009 roku udzielono ok. 2000 odpowiedzi na zapytania indywidualne i instytucjonalne.

Pracownicy „Indeksu Represjonowanych” uczestniczyli w szeregu spotkań, konferencji, imprez oraz przedsięwzięć upamiętniających losy ofiar sowieckich represji.

— W dniu 15 maja 2009 roku w Domu Spotkań z Historią odbyło się spotkanie *Represjonowani na Wschodzie – co wiadomo*, podczas którego miała miejsce prezentacja dorobku IR.

— Zespół „Indeksu” uczestniczył w przygotowaniu publikacji *Polska 1939–1945. Straty osobowe i ofiary represji pod dwiema okupacjami* pod red. Tomasza Szaroty i Wojciecha Materskiego wydanej przez IPN.

— Pracownicy „Indeksu” wzięli także udział w pracach merytorycznych nad przygotowaniem instalacji memorialowej *Każdy z 12 milionów. Hold ofiarom obu totalitaryzmów* – prezentowaną w dniach 1–25 września 2009 w Warszawie.

— W dniach 9–10 września 2009 podczas uroczystości zorganizowanych w Białymstoku przez Związek Sybiraków z Okazji IX Międzynarodowego Marszu Żywej Pamięci Polskiego Sybiru przeprowadziliśmy akcję promującą działalność programu.

— Przedstawiciele „Indeksu” wzięli udział w wielu konferencjach naukowych, m.in. *Rozliczenia Rosji z przeszłością. Katyń* (Uniwersytet Warszawski), *Okrągły Stół poświęcony ofiarom stalinowskich represji* (Uniwersytet Karagandyjski).

Dorobek programu „Indeksu Represjonowanych” na grudzień 2009 roku to:

— podstawowa komputerowa baza źródłowa, zawierająca ok. **955 000** rekordów;

— ponad **183 700** całkowicie zweryfikowanych biogramów w wydzielonych kategoriach represji sowieckich;

— **27** zestawień biogramów opublikowanych w serii wydawniczej *Indeks Represjonowanych*;

— Internetowe Centrum „Indeksu Represjonowanych” (www.indeks.karta.org.pl), w którym dostępne są dane ponad **275 000** osób.

ARCHIWA

Archiwum Ośrodka KARTA dzieli się na: Archiwum Opozycji, Archiwum Wschodnie oraz dodatkowo wyodrębnione Archiwum Fotografii i Archiwum „Historii Bliskiej”. Zbiory zajmują 1300 metrów bieżących półek.

I. Archiwum i Pogotowie Archiwalne

W ramach podjętych prac powstał internetowy *Katalog zbiorów Archiwum Opozycji*, t. IV *Kolekcja środowisk Jacka Kuronia: walterowcy, komandosi, korowcy, solidarnościowcy* szczególnie przedstawiający zasób kolekcji środowisk Jacka Kuronia. Niniejszy katalog zawiera szczegółowy wypis dokumentów wchodzących w skład 10 dużych kolekcji osobistych oraz 9 kolekcji tematycznych i środowiskowych. W sumie liczy 359 stron w formacie A4.

Głównym zadaniem Archiwum było utworzenie dwóch kolekcji:

„Kolekcji środowisk Jacka Kuronia: walterowców, komandosów, korowców, solidarnościowców” zawierającej źródła archiwalne związane z działalnością samego Jacka Kuronia oraz osób będących jego współpracownikami, w tym m.in.: korespondencję prywatną, dokumenty wydawane przez KOR i KSS „KOR”, plakaty, ulotki wyborcze oraz dokumenty związane z wyborami prezydenckimi w 1995 roku. W skład zbioru weszło 10 dużych kolekcji osobistych oraz 9 kolekcji tematycznych i środowiskowych.

„Czas przełomu – rok 1989” – podjęte prace miały na celu uporządkowanie i scalenie w jedną kolekcję wszystkich materiałów dotyczących i pochodzących z 1989 roku, tak, aby zwiększyć ich dostępność dla badaczy historii współczesnej i innych zainteresowanych. Końcowym efektem prac zespołu archiwalnego w 2009 roku jest zbiór, w skład którego weszły dokumenty oficjalne, wspomnienia i relacje dotyczące wydarzeń z 1989 roku, czasopisma i druki zwarte, które ukazały się w 1989 roku, jak i tematycznie dotyczące tego okresu.

Interwencje archiwalne stanowią niezwykle ważny obszar aktywności Ośrodka KARTA. Wyraża się w nich szczególnie misja archiwum społecznego. Zadaniem interwencji jest odnajdywanie, zabezpieczenie, a następnie opracowanie i udostępnienie społecznych zasobów archiwalnych. W tym celu w czerwcu 2007 roku Ośrodek KARTA uruchomił unikatowy w skali kraju program pod nazwą **Pogotowie Archiwalne** – ogólnopolską akcję ratowania zagrożonych archiwaliów społecznych. Działania o charakterze interwencyjnym w roku 2009 poszerzyły zbiory Ośrodka KARTA o 15 metrów bieżących półek. Przyjęliśmy archiwalia od 150 indywidualnych i grupowych darczyńców. Zbiory Archiwum zajmują obecnie, łącznie z dubletami, ponad 1400 metrów bieżących półek.

Zbiory **Archiwum Opozycji** powiększyły się m.in. o 30 nowych tytułów pism i 800 numerów poszczególnych czasopism oraz ponad 120 egzemplarzy druków zwartych drugiego obiegu – nowych w kolekcji, 20 kolekcji tematycznych i środowiskowych, 5 kolekcji osobistych i 350 teczek osobistych oraz 50 dzienników, relacji i wspomnień.

Archiwum Wschodnie wzbogaciło się m.in. o ponad 150 jednostek archiwalnych (wspomnień, dzienników, relacji i dokumentów osobistych), dotyczących losów ludności polskiej na Kresach Wschodnich II RP w okresie międzywojennym, pod okupacją sowiecką i niemiecką oraz na zesłaniach w głębi ZSRR, 10 kolekcji osobistych, 10 nowych nabytków przekazywanych do AW od indywidualnych darczyńców do grupy opracowań.

Jednocześnie w 2009 roku udało nam się pozyskać dotację z Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego na digitalizację kolekcji Jacka Kuronia. Zbiór ten został zdigitalizowany i umieszczony na stronie Biblioteki Cyfrowej Ośrodka na www.20wiek.pl. Na stronach Biblioteki Cyfrowej została także udostępniona kolekcja „Solidarność” – Narodziny Ruchu.

Obecnie bazy danych Fundacji, dostępne w intra- i internecie (<http://karta.infogenia.pl/>) udostępniają opisy **58.652 jednostek archiwalnych**.

Zadania wykonane przez Archiwum Ośrodka KARTA są upowszechniane za pomocą stron internetowych OK oraz bezpośrednio w Archiwum OK. Dzięki rozpoczętej akcji wprowadzania naszych zbiorów w bibliotecę cyfrowej dLibra, znacznie poszerzono dostęp do zbiorów przechowywanych w siedzibie OK. Teraz może z nich korzystać każda zainteresowana osoba posiadająca dostęp do internetu. W 2009 roku z internetowych baz i katalogów Archiwum, umożliwiających przeprowadzenie kwerendy, skorzystało blisko 14000 osób. Czytelnię odwiedziło ponad 1000 osób.

II. Archiwum Fotografii

Archiwum Fotografii liczy obecnie 158 000 zdjęć pochodzących z rodzinnych albumów, spuścizn fotoreporterskich, archiwów fotoamatorów – ukazujących społeczną panoramę życia na ziemiach polskich w XX wieku.

Największe kolekcje włączone do zbiorów w 2009 roku:

- kolekcja autorska Jarosława Tarania z lat 1982-1985 – 2 619 szt.
- Polacy internowani w Rumunii w czasie II wojny – 1002 szt.
- kolekcja Erazma Ciołka – 720 szt.
- kolekcja znaczków poczty podziemnej – 262 szt.
- zdjęcia z Instytutu Sikorskiego (działania na frontach II wojny światowej) – 341 szt.
- pogrzeb prymasa Wyszyńskiego – 338 szt.
- kolekcja Independent Polish Agency : rok 1981 i stan wojenny – 260 szt.
- kolekcja autorska Romualda Broniarka - PRL lata 80-te – 234 szt.
- fotografie pozyskane przez Ośrodek w ramach Pogotowia Archiwalnego (między innymi Twierdza Brześć rok 1930) – 245 szt., oraz archiwum Warszawskiego Towarzystwa Cyklistów 13 albumów fotograficznych.

W roku 2009 pracownicy Archiwum Fotografii OK zeskanowali, wykonali obróbkę techniczną oraz opisali i dostarczyli do serwisu www.fotohistoria.pl 7 279 zdjęć.

NAGRODY

W 2009 roku Fundacja Ośrodka KARTA otrzymała nagrody:

— **Nagrodę Dwudziestolecia Niepodległej Polski Pro Publico Bono** za całokształt działalności pozarządowej w latach 1989-2009. Nagrodę tę przyznano spośród wszystkich dotychczasowych laureatów konkursu Pro Publico Bono do którego rokrocznie zgłasza się ponad 200 organizacji.

— **Medal Pro Memoria** przyznawany przez Urząd ds. Kombatantów i Osób Represjonowanych za wybitne zasługi w utrwalaniu pamięci o ludziach i czynach w walce o niepodległość Polski podczas II wojny światowej i po jej zakończeniu.

Fundacja była także nominowana do **Nagrody im. Sergio Vieira de Mello** – Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych ds. Praw Człowieka.

Zarząd Fundacji Ośrodka KARTA

Dyrektor

Artur Józwik

Członek Zarządu

Agnieszka Gleb

Prezes Fundacji

Zbigniew Gluza

Członek Zarządu

Alicja Wancierz-Gluza

WYKAZ PUBLIKACJI OŚRODKA KARTA WYDANYCH W ROKU 2009
--

- „Karta” nr 58
- „Karta” nr 59
- „Karta” nr 60
- „Karta” nr 61
- *Wokół palacu i dworu. Z kolekcji Janusza Przewłockiego*
- *Rok 1939. Rozbiór Polski*
- *Wrzesień 1939. Rozbiór Polski*
- *Rumuński azyl. Losy Polaków 1939–1945*
- *Upadek Peerełu. 1986–1989*
- *1989. Koniec systemu*
- *Teatr Ósmego Dnia*
- *Deportowani w Komi ASRR, część 2*

DOTACJODAWCY, ZLECENIODAWCY i SPONSORZY OŚRODKA KARTA W ROKU 2009
--

1. **Agora S.A.** (program „Karta”)
2. **Biblioteka Kongresu USA** (program „Dział Zadań Zleconych”)
3. **Dom Spotkań z Historią** (programy „Archiwa” i „Karta”)
4. **Europejskie Centrum Solidarności** (program „Karta”)
5. **Fondation Crédit Coopératif** (program „Archiwa”)
6. **Fundacja Bankowa im. Leopolda Kronenberga** (program „Historia Bliska”)
7. **Fundacja Körbera (Niemcy)** (program „Historia Bliska”)
8. **Fundacja na Rzecz Nauki Polskiej** (program „Indeks Represjonowanych”)
9. **Fundacja „Pamięć, Odpowiedzialność, Przyszłość” (Niemcy)** (programy „Historia Mówiona” , „Historia Bliska”)
10. **Fundacja Polsko-Niemieckie Pojednanie** (program „Historia Mówiona”)
11. **Fundacja Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego** (program „Historia Bliska”)
12. **Fundacja Wspomagania Wsi** (program „Historia Bliska”)
13. **Fundacja Współpracy Polsko-Niemieckiej** (programy „Historia Mówiona” i „Karta”)
14. **Gmina Wyznaniowa Żydowska w Warszawie** (program „Karta”)
15. **Instytut Książki** (program „Karta”)
16. **Instytut Pamięci Narodowej** (program „Indeks Represjonowanych”)
17. **Kancelaria Senatu RP** (program „Historia Mówiona”)
18. **Komisja Europejska** (program „Historia Mówiona”)
19. **Krakowska Fundacja Komunikacji Społecznej** (program „Historia Bliska”)
20. **Mennica Państwowa** (program „Archiwa”)
21. **Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego** (programy „Karta” , „Historia Bliska”)
22. **Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego** (programy „Indeks Represjonowanych” , „Archiwa”)
23. **Ministerstwo Spraw Zagranicznych** (program „Karta”)
24. **Muzeum Historii Polski** (program „Historia Mówiona”)
25. **Narodowe Centrum Kultury** (program „Archiwa”)
26. **NSZZ Solidarność, Region Świętokrzyski** (program „Historia Mówiona”)
27. **Ośrodek Pamięć i Przyszłość** (program „Karta”)
28. **Państwowa Wytwórnia Papierów Wartościowych** (program „Archiwa”)
29. **Papieska Akademia Teologiczna** (program „Historia Mówiona”)
30. **Poczta Polska S.A.** (program „Karta”)
31. **Polska Grupa Energetyczna S.A.** (program „Archiwa”)
32. **Polsko-Amerykańska Fundacja Wolności** (program „Historia Bliska”)
33. **Rotschild Foundation** (program „Karta”)
34. **Rumuński Instytut Kulturalny** (program „Karta”)

35. **Task Force** (program "Karta")
36. **Tramwaje Warszawskie S.A.** (program "Archiwa")
37. **Trust for Civil Society in CEE** (program "Archiwa")
38. **Urząd ds. Kombatantów i Osób Represjonowanych** (program „Karta”)
39. **Urząd Miasta Poznań** (program „Historia Mówiona”)
40. **Urząd Miasta Lublin** (program „Historia Mówiona”)
41. **Urząd Miasta Płock** (program „Historia Mówiona”)
42. **Quad/Winkowski Sp. z o.o.** (program „Karta”)
43. **Województwo Małopolskie** (program „Historia Mówiona”)
44. **Województwo Mazowieckie** (program „Karta”)
45. **Województwo Świętokrzyskie** (program Historia Mówiona”)

PARTNERZY W PRACACH OŚRODKA KARTA W ROKU 2009

1. **AGORA S.A.** (program „Karta”)
2. **Biuro Poszukiwań Informacji PCK** (program „Indeks Represjonowanych”)
3. **Biuro Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów Instytutu Pamięci Narodowej** (program „Indeks Represjonowanych”)
4. **Dom Spotkań z Historią** (programy „Archiwa” i „Karta”)
5. **Fundacja „Oświata polska za granicą”** (program „Historia Mówiona”)
6. **Fundacja Polsko-Niemieckie Pojednanie** (program „Karta”)
7. **Gazeta Wyborcza** (program „Archiwa” i „Karta”)
8. **Institut für angewandte Geschichte** (program „Historia Mówiona”)
9. **Instytut Socjologii Uniwersytetu Warszawskiego** (program „Historia Mówiona”)
10. **Instytut Władysława Sikorskiego w Londynie** (program „Karta”),
11. **Liceum Ogólnokształcące w Krzyżu** (program „Historia Mówiona”)
12. **Ośrodek Badań, Informacji i Upowszechniania (NIPC) „Memorial” (Rosja)** (program „Indeks Represjonowanych”)
13. **Polskie Towarzystwo Historii Mówionej** (program „Historia Mówiona”)
14. **Program I Polskiego Radia** (program „Archiwa” i „Karta”)
15. **Rosyjskie Państwowe Archiwum Wojskowe (RGWA)** (program „Indeks Represjonowanych”)
16. **Stowarzyszenie „Parafiada”** (program „Historia Mówiona”)
17. **Teatr Ósmego Dnia** (program „Karta”)
18. **The Institute for the Study of Totalitarian Regimes, Praga** (program „Historia Mówiona”)
19. **Urząd ds. Kombatantów i Osób Represjonowanych** (programy „Indeks Represjonowanych”)
20. **Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Krakowie** (program „Historia Mówiona”)
21. **Wspólnota Kulturowa „Borussia”** (program „Historia Mówiona”)
22. **Związek Sybiraków** (program „Indeks Represjonowanych”)